

en les terminacions (it. *bucine*, port. *búzio*, roms. *búcin*), però que en la major part de les llengües romàniques apareix alterada en *BUCĪNA*, per influència del sufix freqüent, i per una etimologia popular que tendia a veure-hi un derivat de *BUCCA* 'boca'; una forma *buccina* de fet es troba en mss. llatins, però pel que fa a la -c- no s'estendria gaire aquesta alteració, car totes les llengües romàniques suposen una base amb -c- senzilla, i la influència només es féu sentir en el sentit d'abreujar la u. En llatí el mot es formà com un compost de *BOU* 'cap de vacum' + *CĀNĒRE* 'tocar un instrument, cantar' com sigui que es tracta d'un corn de bover o duler i que sovint es feia amb una banya, si no era amb un corn de marisc. Hi hagué també gr. *βυκάνη*, però és un mot tardà [Polibi] i pres d'una llengua itàlica (o potser del llatí mateix, amb restitució d'un vocalisme arcaic), cf. A. Cuny, *Mélanges Saussure*, 109-114. —² En efecte està ben documentat, i amb -z- sonora antiga, tant a l'Edat Mitjana (*vo-zina*, 1.ª Crón. Gral., 402a34), com en Nebr. («*bozina para tañer*: buccina», cf. Cuervo, *RHisp.* II, 177) i avui a la zona de Càceres que distingeix -z- de -ç- (Espinosa, *ArcDial.*, 54). —³ La influència trobadoresca i llatinitzant hi ajudaria en els cercles estretament relacionats amb la cort reial i els grans senyors, que eren els qui més se'n servien, però els fets relatius al derivat *botzinar*, i el reforçament de la -z- en -tz-, justament motivat per l'onomatopeia (i alhora, en l'estament popular, perquè així, incorporant-se al tipus dels mots com *dotze*, *setze*, *cotze*, *metzina*, podia servir millor la consonant), revelen que la influència decisiva la tingueren les raons catalanes internes. —⁴ El *DBal.* en cita exemples entre escriptors com Emili Vilanova, de llenguatge més aviat barceloní, però el matís del lèxic i provenença de la majoria dels que apleguen el *DBal.* i *AlcM* és del Nord; igual puc dir dels membres de la meua família, i jo no l'havia sentit a dir al meu pare, però aquest l'usava després de la seva estada a l'Empordà: «mireu si és prou: ara ens havia sortit un destorba-cuentos que sempre *bonzinava*: —Jo ja sé el pes que tinc a sobre: a mi encara no m'ha dit res—. Però aquell dia poc ens el vam escoltar an el *bonzinaire*», *Presons Imag.*, p. 139 (així en l'autògraf). Forma amb -n- que deu ser, doncs, una variant empordanesa, deguda alhora a propagació de nasal, a influència onomatopeica i a la dels quasi-sinònims (*bonir*, *brunzir*, *rondinar*), car es troben també variants així en parlars llenguadocians: *bounzind* «chantonner, marmotter entre ses dents» a Castres (Couzinié), *brounzind* a Clarmont d'Erau (Pastre), *boulzind* «tinter, bourdonner» (amb dissimilació) en el Tarn (Gary), «brunzir les abelles» a Sant Cirq (T-et-G., VKR VI, 73), «bourdonner» en el Carc (Lescale). Per a aquest verb, veg. també Spitzer, *Nph. Mgn.*, 1913, 157ss.

En llatí clàssic i arcaic de vegades s'aplicava també als altres bovins (sense distinció de sexe, edat, entesa, etc.); en llatí vulgar la forma *nōs* fou aviat eliminada (usant-se *bōvis* fins com a nominatiu). Entre nosaltres, almenys en el Nord del domini, es limita estrictament a l'animal mascle però capat, i a partir dels tres anys (així, p. ex., ho feien constar els pagesos i pastors de tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera, 1932-4). És general això a tot el domini lingüístic, almenys pel que fa a edat i sexe; però, a les regions del Migdia sobretot, també és normal que s'apliqui al toro (sovint afegint-hi algun qualificatiu, *AlcM*, fi del § 1), i llavors, amb caràcter lax, s'usa colloquialment com a substitut total de *toro*, especialment en terres valencianes i mallorquines: així ho implica l'explicació que els mallorquins de Muro em donaren del vell nom de lloc *Es Bous Malèits* (1964), i el topònim *El Colló del Bou*, bastant repetit com a nom d'una penya en els pobles valencians (p. ex. Verger, O. de Dénia); de manera que *La Plaça de Bous* és on fan les corrides de toros, p. ex. a Vinaròs, Portell de Morella, Borriana, Sueca, etc. (*fer bous* 'torejar', *Borriana*, 1961 i passim). No ens detindrem en fraseologia i usos figurats. Faig alguna excepció (per a *xarxa* i *barca de bou*, veg. *BOL*). *Bous* 'les pinyes dels pins sense pinyons' a la Vall de Cardós (1934). *Bous rotjos* 'núvols densos i rojos que porten vent, arran d'horitzó' a St. Pol de Mar. A Mallorca: (*fer*) *un bou* sembla que pot voler dir 'un vaitot' (B. Ferrà, *Comèdies* I, 8); *esser a bous amb algú* 'barallar-s'hi, renyir-hi' (AntMAlcover, *BDLC* XIII, 213; «no hi ha altre llivell que acalar el cap a tot quant ell diu, o si no ja hi sereu a bous, i no vos escapareu del llamp de la seva escumunió», *BDLC* XI, 1920, 325). *Inquisidor*, -ició, de bou ant.: «hi ha inquisicions contra los dits oficials --- Què inquisicions! --- escarnicions volets dir; car jatsia que aquestes malvestats sien tant manifestes --- jamás jo viu ne sabí que vostres inquisidors de bou hi fessen una punició ne un castic ne res als de bé; e no és maravel·la, car són de vosaltres mateixes, e los qui enguany són inquisidors, l'altre any esperen ésser oficials», *Eiximenis, Doctr. Comp.*, 85.

Pel que fa a la forma del mot, *bōu* s'estén fins als últims límits de la llengua, pertot. Cap al llegend., gascò i arag. aquesta forma, o una de semblant, passa fins i tot més enllà; a la Vall d'Aran, l'àrea de *buëu* no comença fins als dos darrers pobles (des d'on segueix en territori francès al llarg del Pirineu fins al Bearn) i es diu *bò* a la resta de la vall, si bé no crec que tinguéssin raó Sarrieu (veg. Schmitt, *Terminol. Pastorale*, 47) en afirmar que era adaptació d'un manlleu del català (l'Atlas landès, de Millardet, mostra gc. *bōus* a l'Oest, *boeus* a l'Est i altres complicacions, mapa 156: degué haver-hi evolució divergent d'una primera etapa diftongada *bwōu*). Per la banda aragonesa, hi ha encara *bōu*, *bōus*, a Benasc i a Graus, *bueys* o *güey*s avui a la major part de l'Alt Aragó, però en el centre s'hi troben les formes més clarament autòctones com 'ro *wé* a Linás de Broto, i *es gwás*, aquesta bastant es-

BOU, del ll. *bōs*, *bōvis*, id. □ 1.ª doc.: orígens (ja en docs. dels Ss. XI-XII).